

Hadisin Gelişim Süreciyle Musul Darülhadisleri

Abdulmawjood Abdulfattah Qarabash

<https://orcid.org/0009-0006-0739-5553> | mevcut88@gmail.com

Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye

Mustafa Öztoprak

<https://orcid.org/0000-0003-4122-3959> | mustafaoztoprak@yaani.com

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye

Öz

Bu çalışmada, Suriye, Mısır ve Horasan bölgesi arasında kalan, Dicle nehrinin kenarında ismi “kavşak” anlamına gelen, “Cezire bölgesi” olarak tavsif edilen bölgenin merkezi olan, ilmi yönden birçok medrese inşa edilmiş ve âlimler yetiştirmiş Musul’un hadis gelişim süreciyle birlikte, temayüz eden 2 darülhadis incelenmiştir. Hz. Ömer döneminde fethedilmesiyle birlikte, bölgeye gelen sahabe ve orduda hadis birikimi olan askerlerle hadisin intikali gerçekleşmiştir. İlk etapta inşa edilen camiler ve mescitlerde daha sonra ise müstakil mahallerde hadis eğitimi verilmeye başlanmıştır. Musul, hadisin toplandığı ve hadis eğitimi veren darülhadislerin yoğun olarak inşa edildiği yerler; Dımaşk, Kahire, Bağdat ve Kûfe bölgeleri arasında yer almıştır. Hadis rihlesine ve eğitimine çıkan talebelerin mutlaka uğradığı, şehirde bulunan hadis halkaları ve hocalarından istifade edilen bir yerdir. Fethiyle başlayan hadisin gelişim süreci, hadis ilim merkezleri arasındaki rihlelerden de faydalanarak derinleşmiştir. Abbasilerin Bağdat’ı inşa etmesiyle birlikte, Basra ve Kufe ile birlikte Musul’daki muhaddislerden bazıları başkente yerleşirken, şehrin Moğollar tarafından işgaliyle Musul’a dönenler olmuştur. Musul’da özellikle tematik eğitim veren bir kurum olarak hadis eğitimi alanında Darülhadis el-Muhaciriyye ve Darülhadis el-Muzafferiyeye ön plana çıkmıştır. Araştırmadaki amacımız, hadis gelişim süreciyle ortaya çıkan mezkûr süreçte inşa edilen iki darülhadisi; hocaları, öğrencileri ve okutulan kitaplarıyla tespit etmektir. Darülhadislerin inşa süreçlerinde genellikle devlet katkısının olduğu düşünüldüğünde, Darülhadis el-Muzafferiyeye’yi Erbil Atabeyi, Darülhadis el-Muhaciriyye’yi de bölgenin tanınmış ailelerinden Beni Muhaciriyye tarafından yaptırılması, darülhadis yapım süreçleri açısından İslam coğrafyasıyla benzer durumun yaşandığının bir kanıtıdır. Her iki darülhadiste okuyan ve hocalık yapan birçok öğrenci/âlimin olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada, Musul’un hadis yönüne dair bilgiler ihtiva eden kaynaklar taranmış, örneklem metoduyla deliller toplanmış ve değerlendirilmiştir. Zaman zaman konunun farklı yönlerine dair İslam ilim-kültür hayatında benzer şehirlerin hadis gelişim süreçleri, müesseseleri ve uygulamalarıyla kısa mukayeseler yapılmıştır. Ülkemizde ve araştırabildiğimiz kadarıyla Arap dünyasında şu ana kadar, Musul’daki hadisin gelişim sürecinde darülhadisler hakkında bir çalışma yapılmamıştır. Bu noktanın, bildirinin alana katkısı açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Çalışmanın sonucunda Musul, diğer ilim merkezleri kadar olmasa da

hadisin gelişim süreci bakımından ilerleme kat etmiş, Ebu Ya'la el-Mevsili, İbnü'l-Esir, Ömer b. Bedr el-Mevsilî, İbnü's-Salah ve Abdullah b. Mahmut el-Mevsilî gibi âlimlerle hadis alanındaki çalışmalarla temayüz etmiş, medreselerin yanında tematik eğitim veren 2 darülhadis ve 18 hadis eviyle eğitim verilmiş bir şehirdir. Diğer ilim merkezlerinin hadis gelişiminde etkili olan cami, mescit, medrese ve darülhadis yelpazesinde bir hadis eğitim sürecinin benzerini yaşamış, rihle yapanlar ve yerleşik olanlarla yaklaşık 232 muhaddis ilmi birikimini burada değerlendirmiştir. Hadis edebiyatı açısından da daha çok; tasnif, derleme, garibül hadis ve hadis usulü alanlarında çalışmalar yapılmıştır.

* Bu çalışma, Abdulmawjood Abdulfattah Qarabash tarafından Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan “Musul'da Hadis İlmî ve Ömer bin Bedr el-Mevsili el-Hanefi'nin Hadisçiliği” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Hadis, Musul, Muhaddis, Darülhadis, Rihle.

Etik Beyan	Bu çalışma, Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan “Hadisin Gelişim Süreciyle Musul Darülhadisleri” adlı tebliğin özetidir.
Türü	Bildiri Özeti
Geliş Tarihi	20.07.2023
Kabul Tarihi	11.08.2023
Yayın Tarihi	13.08.2023
Kategori	Sanat ve Beşeri Bilimler, Dini Araştırmalar, İlahiyat
Araştırma Alanı	Hadis
Sempozyum	:
Adı	3. Türkiye Sosyal Bilimler Sempzyumu
Web	https://sempozyum.okuokut.org/tsbs/article/view/434
Yer ve Tarih	Çevrim İçi - 26-31 Ağustos 2023
Sponsor	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; Oku Okut Derneği
Bildiri Oturum Bilgisi	19. Oturum - 30 Ağustos 2023 Çarşamba 11:00 - 12:10
Telif Hakkı	© 2023 Abdulmawjood Abdulfattah Qarabash - Mustafa Öztoprak. Yazarlar telif hakkını elinde tutarak yayımcıya uygun lisans ile yayım izni vermiştir.
Lisans	
Yayımcı	Oku Okut Yayınları
Kaynak Gösterimi	Qarabash, Abdulmawjood Abdulfattah – Öztoprak, Mustafa. “Hadisin Gelişim Süreciyle Musul Darülhadisleri”. <i>TSBS Bildiriler Dergisi</i> 3 (2023), 265-268. https://doi.org/10.55709/TSBSBildirilerDergisi.434

The Development Process of Hadith with Mosul Hadith Schools

Abdulmawjood Abdulfattah Qarabash

 <https://orcid.org/0009-0006-0739-5553> | mevcut88@gmail.com

Master's Student, Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye

Mustafa Öztoprak

 <https://orcid.org/0000-0003-4122-3959> | mustafaoztoprak@yaani.com

Assoc. Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi University, Eskişehir, Türkiye

Abstract

In this study, the prominent features of two dar al-hadith that emerged alongside the development of hadith in Mosul, a region known as the "Jazira region" situated on the banks of the Tigris River, which is referred to as a "crossroads" and is located between Syria, Egypt, and the Khorasan region, and which has been the center of construction of numerous madrasas and the education of scholars, have been examined. In the age of Omer, with the conquest as well the sahabi who arrived to the area and the soldiers who collect the hadith the hadith moving was succeed in the initial stages, hadith education began in mosques and prayer areas, later expanding to independent locations. Mosul, a city that played a central role in the collection of hadith and the provision of hadith education, was situated within the Jazira region on the banks of the Tigris River. This region, often described as a "crossroads," was located between Syria, Egypt, and the Khorasan region. Major centers for hadith transmission and education were established in Damascus, Cairo, Baghdad, and Kufa. Students embarking on their hadith journeys would inevitably visit Mosul, benefiting from the presence of hadith circles and scholars in the city. The process of hadith development, which began with its conquest, deepened through interactions with other centers of hadith scholarship. With the establishment of Baghdad by the Abbasids, some scholars from Basra, Kufa, and Mosul moved to the capital, while others returned to Mosul following the city's occupation by the Mongols. In Mosul, particularly noteworthy for thematic education in hadith, two institutions stood out: Dar al-Hadith al-Muhajiriyya and Dar al-Hadith al-Muzaffariyya. This research aims to identify these two dar al-hadith institutions, their teachers, students, and the books taught, within the context of the emerging hadith development process. Considering the common state support during the construction of Dar al-hadith institutions, the fact that Dar al-Hadith al-Muhajiriyya was sponsored by the Arbil Atabegs and Dar al-Hadith al-Muzaffariyya by the prominent Sons al-Muhajiriyya family signifies a resemblance to the broader Islamic geography in terms of dar al-hadith construction. Numerous students and scholars were associated with both dar al-hadith institutions, and through this research, sources related to the hadith aspect of Mosul were examined. Similarities in the hadith development processes, institutions, and practices of other cities in Islamic scholarship were briefly compared. No research has been conducted on dar al-hadith institutions in Mosul's hadith development process in our

country or the Arab world, as far as our investigation indicates. Therefore, it is considered important for this study to contribute to the field. As a result of the study, it is evident that although Mosul did not reach the level of other centers of learning, it made progress in terms of hadith development. It produced scholars such as Abu Ya'la al-Mawsili, Ibn al-Asir, Omar Ibn Badr al-Mawsili, Ibn al-Salah, and Abdullah ibn Mahmud al-Mawsili, who excelled in hadith studies. The city had two thematic dar al-hadith institutions and 18 hadith centers alongside its madrasas. While not as extensive as other centers, Mosul's hadith education involved approximately 232 scholars who engaged in both travel-based and local learning. The field of hadith literature also witnessed significant contributions, particularly in the areas of classification, compilation, unique hadiths, and the methodology of hadith.

* This study has been prepared by Abdulmawjood Abdulfattah Qarabash, based on the master's thesis titled "The Science of Hadith in Mosul and The Hadithism of Omar b. Badr al-Mawsili al-Hanafi" prepared at Eskişehir Osmangazi University Social Sciences Institute.

Keywords

Hadith, Mosul, Muhaddith, Dar al-Hadith, Travel for Knowledge (Rihla).

Ethical Statement	This paper is a summary of the study titled "The Development Process of Hadith with Mosul Hadith Schools" presented at the Turkish Symposium of Social Science.
Type	Conference Proceeding
Received	2023-07-20
Accepted	2023-08-11
Published	2023-08-13
Category	Art & Humanities, Religion & Theology
Research Area	Religious Studies, Hadith
Conference	:
Title	3rd Turkish Symposium of Social Sciences
Web	https://sempozyum.okuokut.org/tsbs/article/view/434
Location & Date	Online - 26-31 August 2023
Sponsor	Ankara Yıldırım Beyazıt University; Oku Okut Association
Proceeding Session	Session 19 - August 30, 2023, Wednesday 11:00 - 12:10
Copyright	© 2023 Abdulmawjood Abdulfattah Qarabash - Mustafa Öztoprak. The authors retains the copyright and provides the publisher with a proper license to publish.
License	
Publisher	Oku Okut Press
Citation	Qarabash, Abdulmawjood Abdulfattah - Öztoprak, Mustafa. "The Development Process of Hadith with Mosul Hadith Schools". <i>TSBS Proceedings Journal</i> 3 (2023), 265-268. https://doi.org/10.55709/TSBSBildirilerDergisi.434